

УДК 339.13

Комарницький І.М.

*доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
проректор з наукової роботи
Хмельницького кооперативного
торговельно-економічного інституту Укоопспілки*

Коломієць М.І.

*здобувач
Львівської комерційної академії Укоопспілки*

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ НА РЕГІОНАЛЬНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ РИНКАХ

У статті розглянуто проблеми організації системи організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних будівельних матеріалів в умовах активізації євро інтеграційних процесів. Основними напрямками визначено зниження енерго- та ресурсозатратності промисловості будівельних матеріалів за рахунок активізації інноваційно-інвестиційних процесів у будівельному комплексі загалом, а також активізацію сертифікації будівельних товарів. Особливу увагу приділено необхідності задіяння маркетингових механізмів для просування будівельних матеріалів на регіональні та зовнішні ринки.

Ключові слова: будівельні матеріали, регіональний ринок, конкурентоспроможність, промисловість будівельних матеріалів, сертифікація.

Комарницький І.М., Коломієць М.І. СИСТЕМА ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕРОПРИЯТИЙ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ НА РЕГИОНАЛЬНЫХ И ЕВРОПЕЙСКИХ РЫНКАХ

В статье рассмотрены проблемы организации системы организационно-экономических мероприятий повышения конкурентоспособности отечественных строительных материалов в условиях активизации евроинтеграционных процессов. Основными направлениями определены снижение энерго- и ресурсозатратности промышленности строительных материалов за счет активизации инновационно-инвестиционных процессов в строительном комплексе в целом, а также активизацию сертификации строительных товаров. Особое внимание уделено необходимости задействования маркетинговых механизмов для продвижения строительных материалов на региональные и внешние рынки.

Ключевые слова: строительные материалы, региональный рынок, конкурентоспособность, промышленность строительных материалов, сертификация.

Komarickii I.M., Kolomiets M.I. SYSTEM OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MEASURES OF THE CONSTRUCTION MATERIALS COMPETITIVENESS INCREASING OF REGIONAL AND EUROPEAN MARKETS

The article deals with the problem of organization of organizational and economic measures to increase the competitiveness of domestic construction materials in terms of intensification of European integration processes. The main areas identified for energy reduction building materials industry by enhancing innovation and investment processes in the construction industry in general, and increased certification of building products. Particular attention is paid to the need for engagement marketing mechanisms for the promotion of building materials on regional and international markets.

Keywords: building materials, regional market, competitiveness, construction materials, certification.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки усіх без винятку регіонів України вимагає активізації внутрішнього ринку будівельних матеріалів, його наповнення високоякісними вітчизняними товарами та заміщення ними імпортованих аналогів. Пріоритетним в цій сфері є і нарощування експорту конкурентоздатних будівельних матеріалів. Без цього вітчизняні виробники з кожним роком лише втрачатимуть свої позиції на регіональних ринках будівельних матеріалів. Таким чином, сьогодні на перший план виходить конкурентоспроможність будматеріалів як за якісними, так і за ціновими характеристиками. До цього часу у будівельному комплексі України триває етап долаття наслідків, спричинених фінансовою кризою із властивим йому зниженням діючого платіжоспроможного попиту населення, високими ставками іпотечних кредитів, рецесією у будівельній галузі. Разом з цим, як засвідчили дослідження, сьогодні має місце створення нових підприємств з використанням новітніх технологій та реконструкції існуючих виробництв.

На цьому тлі все ж залишається низькою конкурентоспроможність вітчизняних будівельних матеріалів, що обумовлено їх дещо нижчою якістю у по-

рівнянні з продукцією з європейських країн. Так, в Україні на даний час досить багато діючих нормативних документів, які є технічно і технологічно застарілими (іноді прийнятих ще за часів Радянського Союзу), які об'єктивно стримують впровадження нових технологій будівництва та застосування сучасних будівельних матеріалів і виробів та відповідно потребують суттєвого доопрацювання з врахуванням європейських стандартів та вимог щодо якості будівельних матеріалів. З огляду на зазначене, важливо визначити потенціал нарощення виробництва та конкретизувати коло організаційно-економічних заходів, які дозволять підвищити конкурентоспроможність вітчизняних будівельних матеріалів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування виробничих, соціальних, економіко-екологічних, управлінських процесів розвитку промисловості будівельних матеріалів та їх конкурентоспроможності розглядалися в працях відомих вчених. Д. Ісаєнко [1] та В. Куйбіда [2] акцентували увагу на ефективних механізмах державного регулювання розвитку промисловості будівельних матеріалів. Ю. Пинда [3] та Н. Цепенюк [4] досліджували можливості активізації розвитку ринку будівельних матеріалів

на регіональному рівні. У працях Л. Сазонової [5] та Ю. Сохи [6] розглядалися питання ролі будівельного комплексу в становленні економіки регіонів та держави.

Постановка завдання. Метою статті є детермінація та аналіз заходів стимулюючого впливу на зростання конкурентоспроможності будівельних матеріалів на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед основних напрямків підвищення конкурентоспроможності будівельних матеріалів на регіональних та зовнішніх ринках виділимо наступні.

Зниження енерго- та ресурсозатратності промисловості будівельних матеріалів за рахунок активізації інноваційно-інвестиційних процесів у будівельному комплексі загалом. Неприйняттю високої енергоємності вітчизняного виробництва будівельних матеріалів є одним з основних критеріїв, що характеризують слабку конкурентоспроможну позицію України порівняно з іншими країнами.

Нормативно-правову базу сфери енергоефективності складають 7 законів України та понад 150 нормативно-правових актів, зокрема, закони України «Про енергозбереження», «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного потенціалу», «Про теплопостачання», «Про альтернативні джерела енергії», «Про альтернативні види рідкого і газового палива» та ін. Однак, як засвідчує практика, суттєвих зрушень у цій сфері не відбулося. Так, енергоємність ВВП України з 1991 року знизилась лише на 12,5% [7]. І це при тому, що Україна випереджає розвинуті країни за цим показником у 2 та більше разів.

Звичайно, що процеси постійного подорожчання енергоресурсів самі по собі змушують підприємства-виробники будівельної продукції впроваджувати нові енергоефективні технології у виробничий процес. Поряд з цим важливим механізмом підвищення енергоефективності галузі є державне стимулювання підприємств шляхом застосування фінансових та фіскальних інструментів. Так, сукупність податкових і митних пільг для імпортерів, виробників та споживачів енергоефективного обладнання чи технологій передбачена у діючому Податковому кодексі України та Законі України «Про державний митний тариф». Крім цього в Україні діє пільгове кредитування енергозберігаючих проектів, що передбачено у Законі України № 760-V від 16 березня 2007 року. На інвестиції у створення енергозберігаючих технологій, виробництво енергозберігаючого устаткування, матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, а також розроблення і впровадження технологій використання нетрадиційних енергоджерел, виробництво альтернативних видів палива, спорудження енергозберігаючих об'єктів надаються пільгові кредити. Розмір зниження процентної ставки залежить від ефективності впровадження енергозберігаючих заходів. Компенсація збитків кредитних установ від зменшення позикового відсотка – за рахунок коштів фонду енергозбереження [8].

Однак, перелічені заходи не показують високої результативності. На нашу думку, однією з причин цього є абсолютно централізоване управління цими процесами на рівні Кабінету Міністрів України. Так, виключно Кабінет міністрів України розробляє і затверджує Порядок пріоритетного кредитування заходів щодо забезпечення раціонального використання й економії паливно-енергетичних ресурсів, використання нетрадиційних відновлюваних джерел енергії,

виробництва альтернативних видів палива, а також надання державних субсидій і здійснення безповоротного асигнування, як і Перелік видів енергозберігаючого устаткування, до яких застосовуються підвищені норми амортизації. Така централізація не дозволяє врахувати особливості розвитку окремих регіонів та їх потреби у сфері енергоефективного господарювання, а також не сприяє активному включенню регіональних органів влади в регулювання зазначених процесів.

Окрім цього, перешкодою для підвищення конкурентоспроможності промисловості будівельних матеріалів є незацікавленість кредитних і лізингових установ у довгостроковому інвестуванні в такі проекти. Існуючі банківські умови кредитування не відповідають актуальним потребам будівельного ринку. Пропозиції лізингових організацій також не повною мірою задовольняють вимоги будівельних підприємств і організацій.

Діяльність банків в частині кредитних продуктів не може безпосередньо регулюватися державними органами влади. З метою реалізації на території регіонів інвестиційних проектів (програм) з будівництва (реконструкції) житлових об'єктів, об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури, житлових програм для фізичних осіб, заходів по спільній фінансовій та інформаційній підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва, а також розвитку і вдосконалення інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва регіональні органи влади різними методами повинні зацікавити банківські установи у фінансуванні таких проектів.

Прикладом ефективною політики у сфері енергозбереження на регіональному рівні є реалізація у Львівській області Програми енергозбереження для населення Львівщини на 2013-2016 рр., яка передбачає видачу мешканцям області кредитів на впровадження енергозберігаючих заходів з відшкодуванням 15% річних в національній валюті за кредитами, отриманими на заходи з енергозбереження, та 20% за кредитами, отриманими на заходи орієнтовані на використання альтернативних до газу джерел енергії. Зазначимо, що це вже не перша програма. Програми такого типу діють в області вже із 2006 року. Протягом 2006-2013 років Програмами стимулювання населення на здійснення енергоощадних заходів скористались 10 638 львівських родин, які отримали кредити на загальну суму понад 86,8 млн. грн. Сума відшкодування з обласного бюджету за наростаючим підсумком за 2006 – 2013 роки склала 10,8 млн. грн. [9]. Тобто витрати з бюджету в середньому становили всього близько 1 тис. грн. на одну родину, але це дало колосальний поштовх у задіянні енергоефективних конструкцій при будівництві та ремонті житла.

Поширення сертифікації будівельних товарів, що забезпечить відповідність її якості вимогам вітчизняного та європейського ринків та, відповідно, забезпечить її конкурентоспроможність на цих ринках.

Світові стандарти традиційно розглядаються як інструмент підвищення економічної ефективності шляхом забезпечення відповідності загальним правилам та вимогам, просування товару на нові ринки за допомогою зниження витрат для виходу на ці ринки, то створення сучасної системи стандартизації в Україні, з урахуванням законодавства ЄС, надасть додаткові можливості підвищення конкурентоспроможності для національних товаровиробників будівельної продукції. Завдяки стандартизації суспільство має можливість свідомо керувати випуском виробів високої якості.

Оскільки Україна вибрала вектор – євроінтеграція, європейський бізнес певною мірою впливає на шляхи розв'язання організаційних завдань української стандартизації. При цьому часто не враховується ступінь розвитку української економіки, а також її готовність до одночасного прийняття великої кількості європейських та міжнародних стандартів.

Однією з проблем українського технічного регулювання є неповна відповідність національної системи технічного регулювання міжнародним та європейським нормам і правилам. Так, у світовій практиці, крім національних стандартів і зведених правил, широко застосовуються інші стандарти – предстандарті, які швидко, за спрощеною схемою розробляють для промисловості, а потім, за результатами практичної адаптації, переводять до рангу національного стандарту. Строк дії предстандарту не перевищує 2 років. Положення про предстандарті вже кілька років відображено у законодавстві Білорусі та Росії. Це дозволило прискорити та спростити процедури прийняття міжнародних стандартів як національних. Позитивний досвід сусідів щодо застосування предстандартів може стати в нагоді українській стандартизації для забезпечення наближення національної економічної та соціальної політики до міжнародного та європейського рівня. Тобто це питання залишається актуальним та законодавчо неврегульованим в Україні. Такий стан законодавства в сфері стандартизації не сприяє розвитку ринків будівельної продукції, а навпаки стримує їх.

Доцільним вважаємо при створенні українського законодавства з приводу гармонізації будівельних норм вираховувати базові вимоги до будівельних робіт (споруд). Будівельні роботи в цілому та їх окремі частини повинні відповідати своєму цільовому призначенню, враховуючи, зокрема, здоров'я та безпеку залучених осіб впродовж усього життєвого циклу споруд.

Базові стандарти встановлюють організаційно-методичні та загальнотехнічні положення для певної галузі стандартизації, а також терміни та визначення, загально-технічні вимоги та правила, норми, що забезпечують впорядкованість, сумісність, взаємозв'язок та взаємоузгодженість різних видів технічної та виробничої діяльності під час розробки, виготовлення, транспортування та утилізації продукції [10].

Аналіз європейського законодавства дозволив виокремити сім основних вимог до будівельних матеріалів та будівельних робіт протягом економічно доцільного періоду експлуатації. До таких вимог можна включити:

1. Вимоги до стійкості будівельних матеріалів, які передбачають, що будматеріали при використанні не можуть допускати: (а) руйнування усєї або частини споруди; або (б) значних деформацій неприпустимого ступеня; або (в) пошкодження інших частин будівель, арматури або встановленого обладнання в результаті значних деформацій несучих конструкцій.

2. Вимоги щодо гігієни, збереження здоров'я та охорони довкілля передбачають, що будівельні матеріали повинні проектуватися та використовуватися таким чином, щоб вони впродовж усього життєвого циклу не становили загрози гігієні, здоров'ю або безпеці працівників, мешканців або сусідів, та не здійснювали надзвичайно сильного впливу на якість довкілля або клімат під час будівництва, використання та знесення.

3. Вимоги до безпеки будівельних матеріалів передбачають виключення неприйнятної загрози аварій

або пошкодження при обслуговуванні та користуванні, як то загрози поскознутися, впасти, наштовхнутися, обпектися, отримати травми в результаті вибуху або ураження струмом. Крім цього, при проведенні будівельних робіт повинна враховуватися доступність для використання інвалідами.

4. Вимоги до енергоефективності будівельних матеріалів передбачають, що при обігріві, охолодженні, освітленні та вентиляції будівель з використанням вироблених будматеріалів має використовуватись мінімальна кількість енергії, яка необхідна для користування ними.

5. Вимоги щодо раціонального використання природних ресурсів для виробництва будівельних матеріалів.

Зазначене дозволяє стверджувати, що процес адаптації українського законодавства до вимог ЄС в частині сертифікації та маркування будівельної продукції просувається вкрай повільно, а значна частина ініціатив залишається виключно на рівні намірів. Крім цього, при використанні маркування будівельної продукції в системі державного механізму та визначення шляхів його реформування, слід враховувати національні особливості правової системи нашої держави, а це дозволить обирати найприйнятніші для України варіанти й формулювати пропозиції щодо вдосконалення наукового підґрунтя для формування вітчизняного законодавства. Це надасть додаткові можливості підвищення конкурентоспроможності для національних товаровиробників будівельної продукції та дозволить національній будівельній галузі вийти на новий рівень й забезпечити зростання економічного потенціалу держави.

Задіяння маркетингових механізмів для просування будівельних матеріалів на регіональні та зовнішні ринки.

З введенням сертифікації з'явилася можливість оцінити рівень вітчизняного виробництва, зіставляючи його з аналогічним виробництвом провідних західних фірм. При цьому виявилось, що деякі вироби вітчизняного виробництва за фізико-технічними показниками дуже близькі до зарубіжних, які імпортуються (покриття з ПВХ для підлоги на тепловукоізольуючій підоснові, пінополістиролові утеплювачі, одержані способом термоудару, пресування та екструзії; рулонні покрівельні матеріали на основі модифікованих бітумів), але програють на ринку через малу номенклатуру виробів, відсутність інструкцій з використання виробів, погане пакування (пінополістирол), неякісну та неефективну рекламу, відсутність у вітчизняних виробників досвіду донести відомості про свій матеріал до покупця. Зазначене доводить необхідність розвитку маркетингових механізмів забезпечення конкурентоспроможності будівельних матеріалів. Зауважимо, що їх реалізація лежить безпосередньо на самих підприємствах, які здійснюють виробництво та збут будівельних матеріалів.

Для чіткого виокремлення впливу маркетингових чинників на конкурентоспроможність підприємства варто побудувати ієрархічну модель конкурентоспроможності, яка складається із чотирьох основних компонентів [11]: конкурентоспроможності продукції підприємства як базового фундаменту його розвитку; конкурентоспроможності торговельної марки підприємства; конкурентоспроможності самого підприємства як організаційно-економічної системи та конкурентоспроможності потенціалу підприємства, що виявляється у його здатності функціонувати на ринку у довгостроковій перспективі, успішно адап-

туватись до зміни умов і чинників зовнішнього середовища, підтримувати існуючі та формувати нові конкурентні переваги.

Специфіка будівельних ринків накладає певні обмеження на можливості варіювати каналами збуту продукції. Оскільки більшість продукції промислового призначення у процесі її подальшої використання та експлуатації потребує сервісного обслуговування, то відповідно успішна діяльність на промислових ринках у більшості випадків просто неможлива без ефективно організованого післяпродажного сервісного обслуговування. Дана специфіка будівельного ринку, у першу чергу, притаманна сегментам будівельного обладнання та технологій. Також варто враховувати, що попит на будівельну продукцію носить похідний (вторинний) характер і похідним (вторинним) він є тому, що виникає не сам по собі, а внаслідок попиту на товари, будівельні роботи і послуги, для виготовлення чи надання яких потрібна будівельна продукція. Наприклад, сприятлива кон'юнктура на устаткування для будівництва котеджів пов'язана з наявністю попиту на замські котеджі, а попит на будівельну арматуру у першу чергу визначається активністю на ринку будівництва житлової та нежитлової нерухомості. У загальному випадку можна констатувати, що попит на будівельні матеріали залежить від загального рівня економічного розвитку в країні.

Висновки з проведеного дослідження. Розроблені пропозиції дозволяють сформувати систему організаційно-економічних заходів, які дозволять підвищити конкурентоспроможність вітчизняних будівельних матеріалів. Серед основних напрямків підвищення конкурентоспроможності будівельних матеріалів на регіональних та зовнішніх ринках виділено: зниження енерго- та ресурсозатратності промисловості будівельних матеріалів за рахунок активізації інноваційно-інвестиційних процесів у будівельному комплексі загалом; активізацію сертифікації будівельних товарів, задіяння маркетингових механізмів для просування будівельних матеріалів на регіональні та зовнішні ринки. Реалізація цих заходів забезпечить відповідність якості вітчизняних будівельних матеріалів вимогам регіональних та європейського ринків та, відповідно, підвищить її конкурентоспроможність на цих ринках.

Ефективність виконання системи зазначених заходів полягає в: забезпеченні будівельного комплексу вітчизняними сучасними конкурентоспроможни-

ми будівельними матеріалами і виробами широкої номенклатури; зниженні вартості будівельних матеріалів і виробів, що обумовить здешевлення будівництва та ремонту житла; забезпеченні розвитку технічного регулювання у будівництві; створенні дієвого контролю за регіональними ринками будівельних матеріалів; утворенні розвинутої системи доступності вітчизняних будівельних матеріалів для споживача через запровадження системи оптових ринків; скороченні витрат на експлуатацію житлового фонду.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ісаєнко Д.В. Нормативно-правова складова державної політики у сфері житлового будівництва / Д.В. Ісаєнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/2/09.pdf>.
2. Куйбіда В. Уроки кризи і оновлене бачення будівництва / В. Куйбіда // Дзеркало тижня. Україна. – 2010. – № 3(29 січня 2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/uroki_krizi_i_onovlene_bachennya_budivnitstva.html.
3. Пинда Ю.В. Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності будівельного комплексу регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Ю.В. Пинда. – Л., 2009. – 19 с.
4. Цепенюк Н.М. Формування будівельних кластерів в межах регіону / Н.М. Цепенюк // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Черкаси, 2010. – Вип. 24. – Ч. I. – С. 219-222. – (Серія «Економічні науки»).
5. Сазонова Л.І. Порівняльний аналіз розвитку будівельного комплексу і суміжних галузей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.07.03 «Економіка будівництва» / Л.І. Сазонова; Харківська національна академія міського господарства. – Х., 2006. – 19 с.
6. Соха Ю.І. Формування будівельного ринку в Україні / Ю.І. Соха, К.В. Процак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2451/1/28.pdf>.
7. Бойко Л.Г. Теоретичні аспекти формування енерго-економічного механізму управління енергозбереженням у будівельній галузі та ЖКГ / Л.Г. Бойко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe.
8. Кемалов А.А. Методологічні підходи до вдосконалення системи управління інноваційними енергозберігаючими процесами / А.А. Кемалов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://repository.crimea.edu/jspui/bitstream/123456789/10765/1/10-Kemalov.pdf>.
9. Енергозбереження на Львівщині // <http://loda.gov.ua/oda/upravlinnya/departament-ekonomichnoho-rozvytku-investytsij-torhivli-ta-promyslovosti/enerhozberezhennya-na-lvivschyni>
10. Gdański Klaster Budowlany [Zasobów elektronicznych]. – Tryb dostępu : <http://www.gkb.com.pl>.
11. Гончарук Т.І. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток у перехідній економіці / Т.І. Гончарук. – Суми, 2008. – 60 с.